

UVOD

1936.

»Čuje se da je u nekom zapadnonemačkom industrijskom centru nedavno osuđeno u toku jednog jedinog procesa preko osam stotina radnika, svi na dugogodišnju robiju«.

»Prema mojim informacijama bilo ih je samo pet stotina; više od stotini drugih nije bilo uopšte suđeno, nego su ih zbog njihovog političkog uverenja potajno likvidirali.«

»Jesu li nadnice zaista tako strašno niske?«

»Mizerne. Uz to one padaju, a cene rastu.«

»Dekoracija Opere za večeras, kažu, stajala je preko šezdeset hiljada maraka. Tome treba dodati bar četrdeset hiljada drugih troškova, ne računajući gubitak, koji je nanesen državnoj blagajni, budući da je Opera radi priprema za ples bila pet dana zatvorena.«

»Lepa mala rođendanska zabava.«

»Odvratno je što čovek mora da učestvuje u ovoj gužvi.«

Obojica mladih stranih diplomata s ljubaznim osmehom se pokloniše nekom oficiru u paradnoj uniformi, koji ih kroz monokl podozrivo pogleda.

»Čitav viši generalitet je ovde.«

Razgovor su nastavili tek kad su primetili da se paradna uniforma izgubila.

»Ali svi dele oduševljenje za mir«, dodade zlobno drugi.

»Dokle samo?«, zapita prvi, koji je veselim osmehom pozdravljao onisku damu iz japanske ambasade, što se sitnim i ljupkim koracima približavala držeći pod ruku nekog atletski razvijenog mornaričkog oficira.

»Moramo biti spremni na sve.«

Neki gospodin iz Ministarstva spoljnih poslova pridruži se dvojici mladih atašea ambasade, koji odmah počеше hvaliti raskoš i lepotu ukrašene dvorane.

»Da, gospodin predsednik vlade uživa u ovome«, reče malo zbunjeno gospodin iz Ministarstva spoljnih poslova. – »Ali sve je ukusno«, tvrdili su gotovo u isti glas mladi diplomati. – »Svakako«, reče potišteno gospodin iz Wilhelmstrasse. – »Tako raskošna priredba može se danas videti samo u Berlinu«, dodade jedan od stranaca. Gospodin iz Ministarstva spoljnih poslova oklevao je jednu sekundu, pre no što se odlučio na učitiv osmeh.

Razgovor zastade. Sva trojica se osvrnuše oko sebe osluškujući svečanu graju. »Kolosalno«, najzad reče tiho jedan od mladića – ovaj put bez ikakvog sarkazma, duboko impresioniran, skoro preplašen džinovskom raskoši, koja ga je okruživala. Treperenje vazduha prezasićenog svetlom i miomirisima bilo je tako jako, da mu je zaslepilo oči. Sa strahopoštovanjem, ili takođe s nepoverenjem, škiljio je u nemirni sjaj. ‚Gde li sam samo?‘, mislio je mladić – bio je iz jedne skandinavske zemlje. ‚Nema sumnje da je ovo mesto prijatno i raskošno uređeno, ali je i malo jezivo. Ovi lepo doterani ljudi baš ne ulivaju poverenje svojim vedrim raspoloženjem, kreću se kao marionete ukočeno cupkajući. U očima im vreba nešto, gledaju podmuklo, u njima ima toliko straha i grozote. U nas kod kuće ljudi gledaju drugačije – ljubavnije i slobodnije. Drugačije se i smeju gore na severu. Ovde osmeh ima nešto zlorado i očajno, nešto drsko, izazovno, a uz to nešto beznadno, jezivo tužno. Niko, ko se oseća dobro u svojoj koži, ne smeje se tako. Tako se ne smeju muškarci i žene, koji žive pristojno, razumno...‘

Veliki bal povodom četrdeset i trećeg rođendana ministra predsednika održavao se u svim prostorijama Opere. U prostranim foajeima, kuloarima i predvorjima kretala se gizdava gomila, koja je otvarala flaše šampanjca u ložama sa skupocenim draperijama i plesala u parteru, odakle su sedišta bila uklonjena. Orkestar, smešten na ispražnjenoj pozornici, bio je tako velik, kao da je u najmanju ruku imao da izvede neku simfoniju Richarda Straussa. Ali svirao je u drskom darbaru samo vojne marševe i džez muziku, inače zabranjenu u Reichu, iz nacističkih razloga, koje visoki dostojanstvenik na svojoj proslavi nije hteo da se liši.

Tu se skupilo sve što je u toj zemlji htelo nešto da znači, niko nije nedostajao – osim samog diktatora koji se izvinio zbog vratobolje i iscrpljenih živaca, i nekolicine u neku ruku plebejskih partijskih budža, koji nisu bili pozvani. Međutim, moglo se primetiti više carskih i kraljevskih prinčeva, mnogo kneževa, gotovo celo visoko plemstvo, zatim čitav generalitet Vermahta, vrlo mnogo uticajnih finansijera i krupnih industrijalaca, raznih članova diplomatskog kora – mahom predstavnika manjih, sasvim udaljenih zemalja – nekoliko ministara i čuvenih glumaca (blagonaklonost prema pozorištu bila je poznata slabost slavljénika), pa čak i jednog pesnika koji je veoma dekorativno izgledao i, uostalom, uživao lično prijateljstvo diktatora. Bilo je poslano preko dvije hiljade pozivnica, od kojih su oko hiljadu bile počasne i davale pravo na besplatan užitak proslave, dok je za ostale svako morao da plati po pedeset maraka – tako se naplaćivao jedan deo ogromnih troškova, a ostatak je padao na teret onih poreskih obveznika koji nisu spadali u bliži krug predsednika, pa prema tome ni u elitu novog nemačkog društva.

»Zar nije ovo divna svečanost!«, doviknu korpulentna supruga nekoga fabrikanta oružja s Rajne ženi nekog južnoameričkog diplomate. »Ah, ja se tako lepo zabavljam! Sjajno sam raspoložena i želim da svi ljudi u Nemačkoj i svugde budu izvrsno raspoloženi!«

Južnoamerikanka, koja nije govorila dobro nemački i zato se dosađivala, nasmeši se kiselo.

Vedra fabrikantkinja, razočarana takvim pomanjkanjem oduševljenja, odluči da malo prošeta. »Oprostite, draga moja!«, reče fino, podigavši blistavi šlep svoje haljine. »Moram pozdraviti jednu staru poznanicu iz Kōlna, majku našeg intendanta državnih pozorišta, velikog Hendrika Höfgena, znate ga svakako.«

Južnoamerikanka upita, otvarajući usta prvi put tek sada: »Who is Henrik Hopfgen?«, što je dalo povoda fabrikantkinji da krikne: »Kako?! Zar ne poznajete našeg Höfgena? Höfgen, mila moja, ne Hopfgen! I Hendrik, ne Henrik, on mnogo drži do toga malog ,d'!«

Dok je to izgovarala, približila se otmenoj gopodi koja je dostojanstveno koračala dvoranom, držeći ispod ruke pesnika, Führerovog prijatelja. »Draga gospođo Bella! Nisam vas videla celu večnost! Pa kako ste, najdraža moja? Osećate li katkad nostalgiju za Kölnom? Vi ovde sjajno živite! Kako je gopodica Josy, slatka ćerkica! A pre svega, šta radi Hendrik – vaš veliki sin?! Bože, dokle je on doterao!

Postao je značajan, gotovo kao neki ministar! Da, da, gospođo Bella, mi u Kölnu svi čeznemo za Vama i vašom dragom decom!«

Zapravo se milionerka nikad nije brinula za Bellu Höfgen, dok je ova još živela u Kölnu, i dok njen sin još nije bio načinio veliku karijeru. Bilo je to samo površno poznanstvo dveju dama; nikad gospođa Bella nije bila pozvana u vilu fabrikanta. Ali sada veselo raspoložena bogatašica nije nikako htela da pusti ruku žene čiji se sin ubrajao u bliske prijatelje predsednika.

Gospođa Bella se blagonaklono nasmeja. Bila je odevena vrlo jednostavno, ali ne bez izvesne skromne koketerije: na njenoj crnoj, glatkoj svilenoj haljini blistala je bela orhideja. Jednostavno očešljana seda kosa činila je zanimljiv kontrast njenom prilično mladom, s pristojnom brižljivošću našminkanom licu. Krupnim, zelenkasto-plavim očima gledala je suzdržljivom, promišljenom ljubaznošću tu brbljivicu koja je užurbanim nemačkim ratnim pripremama imala da zahvali za svoju prekrasnu ogrlicu, duge naušnice, parisku toaletu i sav svoj sjaj.

»Ne mogu se potužiti, svima nam je dobro«, reče s ponosnom skromnošću gospođa Höfgen. »Josy se zaručila s mladim grofom Donnersbergom, Hendrik je malo premoren, ima strašno mnogo posla.«

»Mogu da zamislim«. Industrijalka je gledala s puno poštovanja.

»Smem li da vam predstavim našeg prijatelja Cäsara von Mucka«, reče gospođa Bella.

Pesnik se pokloni nad ukrašenom rukom bogate dame, koja odmah zablebeta: »Neobično zanimljivo, iskreno se radujem, odmah sam vas prepoznala po fotografijama iz novi-

na, u Kölnu sam se divila vašoj drami »Tannenberg«, uspela predstava, naravno nedostaju izrazita glumačka ostvarenja, na koja je čovek u Berlinu sada navikao, ali zaista sasvim pristojna predstava, dostojna svake pažnje, bez sumnje.

A vi, gospodine državni savetniče, pa vi ste u međuvremenu bili na veličanstvenom putovanju, čitav svet govori o vašem putopisu, nabavit ću ga ovih dana«.

»Video sam mnogo lepog i mnogo ružnog u tuđini«, reče jednostavno pesnik. »Ipak nisam putovao samo kao čovek koji promatra i uživa, nego više kao onaj koji radi, poučava. Čini mi se, da mi je pošlo za rukom da tamo napolju steknem nove prijatelje za našu novu Nemačku«. Svojim čeličnoplavim očima, čija se prodornost i vatrenost toliko slavila u feljtonima, procenjivao je bogati nakit žene s Rajne. »Mogao bih stanovati u njenoj vili, kad sledeći put budem imao u Kölnu neko predavanje ili premijeru, mislio je, dok je dalje govorio: »Našem čestitom stavu je neshvatljivo koliko laži, koliko zlobnog nerazumevanja kruži u svetu protiv našeg Reicha«.

Njegovo lice bilo je tako skrojeno da bi ga svaki reporter morao nazvati »izrezbarenim«: izbrazdano čelo, čelično oko ispod plave veđe i skupljena usta koja su govorila lakim saskonskim dijalektom. Njegova pojava i plemeniti govor ostavili su dubok utisak na fabrikantkinju oružja. »Ah«, pogledala ga je ushićeno, »ako ikada dođete u Köln, morate nas bezuslovno posetiti!«

Državni savetnik Cäsar von Muck, predsednik Akademije književnika i pisac svuda prikazane drame »Tannenberg«, pokloni se s viteškom otmenošću, stavljajući čak i ruku na srce: »Biće to za mene pravo zadovoljstvo, milostiva gospođo.«

To je za industrijalku bio veličanstven čovek. »Kako će biti divno slušati vas čitavo veče, ekselencijo!«, uskliknu ona. »Šta ste vi sve morali doživeti! Zar niste već bili intendant državnih pozorišta?«

»Svakako«, reče s izvesnom oštrinom autor tragedije »Tannenberg«, koji je, kao i otmena gospođa Bella, smatrao to pitanje neukusnim.

Bogata Kölnjanka nije opazila ništa. Štaviše, nastavi s neumesnom lukavošću: »Zar niste malo ljubomorni, gospodine

državni savetniče, na našega Hendrika, vašeg sledbenika?«. Pri tome je još i prstom pripretila. Gospođa Bella nije znala kuda da pogleda.

Ali Cäsar von Muck je dokazao da je svetski čovek i nadmoćan u ojoj meri, koja se graniči s plemenitošću. Njegovim izrezbarenim licem pređe najpre gorak, a onda blag, dobroćudan, mudar osmeh. »Ja sam to teško breme rado – da, od svega srca rado – ustupio svom prijatelju Höfgenu, koji je najpozvaniji da ga nosi«. Glas mu je podrhtavao; bio je duboko obuzet vlastitom velikodušnošću i lepotom svog osećaja.

Gospođa Bella, majka intendanta, bila je impresionirana; supruga kralja topova, međutim, toliko je bila dirnuta plemenitim i veličanstvenim držanjem čuvenog dramatičara da je gotovo morala da zaplače. Hrabro sa savlađujući progutala je suze, onda lagano obrisala oči svilenom maramicom i tako jednim upadljivim pokretom stresla sa sebe sveto raspoloženje. Pobedila je njena tipično rajnska vedrina; opet je gledala ozarena, likujući: »Zar nije ovo divna svečanost?!«

Bila je to divna svečanost, u to nije bilo sumnje. Kako je sve blistalo, mirisalo, šuštal! Nije bilo lako utvrditi šta je više sjalo: drago kamenje ili ordeni. Raskošno svetlo lustera poigralo je na ogoljenim, belim leđima i lepo našminkanim licima dama, na zabrekli vratovima, uštirkanim košuljama i optočenim uniformama gojazne gospode, na znojavim licima lakeja, koji su naokolo trčkarali s napicima. Po čitavoj dvorani mirisalo je ukusno razmešteno cveće, mirisali su parfemi svih prisutnih Nemica, mirisale su cigare industrijalaca i pomade vitkih mladića u tesno pripijenim SS uniformama, mirisali su prinčevi i princeze, šefovi Gestapa, urednici feljtona, filmske zvezde, univerzitetski profesori koji su držali katedre za nauku o rasama i ratovima i ono malo jevrejskih bankara čije su bogatstvo i međunarodne veze bile tako jake da su im dopustili da sudeluju u ovoj ekskluzivnoj svečanosti. Širili su se oblaci veštačkiih mirisa, kao da je trebalo sprečiti jednu drugu aromu – bljutavi, slatunjav miris krvi koji su zapravo voleli i koji je ispunjavao celu zemlju, ali kojega su se stideli u ovako finoj prilici i u prisustvu stranih diplomata.

»Impozantno«, reče neki visoki gospodin iz Reichswehra, »šta sve debeljko ne može!«

»Dokle nam se to bude sviđalo«, reče drugi. Dali su licima veseo izraz jer su ih fotografisali.

»Lotte ima na sebi haljinu koja navodno košta tri hiljade«, pričala je neka filmska glumica princu od Hohenzollerna, s kojim je plesala. Lotte je bila supruga silnika s mnogo titula, kojega su za njegov četrdeset i treći rođendan slavili kao princa iz bajke. Lotte je bila provincijska glumica i uživala je ugled dobre, jednostavne, pranemačke žene. Na dan svadbe taj princ iz bajke dao je da se pogube dva proletera.

Princ od Hohenzollerna reče: »Ovakvu raskoš moja porodica nije nikad pokazivala. Kad će već jednom taj visoki par svečano ući? Naše očekivanje treba da poraste do maksimuma!«

»Lottica to ume«, reče stručno bivša koleginica sadašnje vladarice.

Zacelo divna svečanost: činilo se kao da se najintenzivnije zabavljaju svi prisutni, i oni s počasnim pozivnicama i oni koji su morali da plate pedeset maraka da bi prisustvovali. Plesalo se, ćaskalo, flertovalo. Ljudi su se divili sebi i drugima, a najviše vlasti koja je sebi mogla da dopusti ovako raskošne priredbe. U ložama i na stepeništima, kraj primamljivih bifea, razgovaralo se vrlo živahno. Raspravljalo se o toaletama dama, o imovini gospode i o nagradama koje će doneti dobrotvorna tombola. Kao najvredniju stvar pominjali su kukasti krst sa briljantima, nešto vrlo ljupko i skupoceno, što bi se nosilo kao broš ili privezak na ogrlici. Upućeni su pripovedali da će biti zanimljivih utešnih nagrada, kao na primjer tenkova i mitraljeza u prirodnoj veličini od libečkog marcipana. Nekoliko je dama u šali tvrdilo, da bi radije htele to grozno oružje od slatkiša, nego skupoceni kukasti krst. Smejalo se mnogo i srdačno. Malo prigušenim glasom govorilo se o političkoj pozadini ove priredbe. Primećeno je da je diktator otkazao i da više partijskih budža nije pozvano, dok su članovi kneževskih porodica bili prisutni u znatnom broju. Na tu okolnost nadovezivale su se neke mutne i značajne glasine koje su se šapatom dalje prenosile. I o zdravstvenom stanju

diktatora prepričavale su se tiho i strastveno tajanstvene novosti, kako u krugu predstavnika strane štampe i diplomata, tako i kod gospode iz Reichswehra i teške industrije.

»Čini se ipak, da je rak«, saopštavao je s maramicom na ustima neki engleski novinar svom pariskom kolegi. Ali naišao je na pogrešnoga. Pierre Larue, slabačak, malenog rasta, veoma potuljen čovek, zanosio se herojstvom i lepo uniformisanim momcima nove Nemačke. On štaviše i nije bio novinar, nego bogataš koji je pisao knjige tračeva o društvenom, književnom i političkom životu evropskih glavnih gradova, i čiji se život sastojao u sklapanju poznanstava sa čuvenim ljudima. To malo strašilo, koliko groteskno, toliko ozloglašeno, šiljastog lica, pištavog glasa kao u neke bolećive jadne staričice, preziralo je demokratiju svoje vlastite zemlje i izjavljivalo svakom ko je hteo da sluša da je Clemenceau hulja, a Briand idiot, da je svaki viši službenik Gestapoa polubog, a krem novog nemačkog režima garnitura besprekornih bogova.

»Kakvu besramnu besmislicu širite, gospodine!«

Čovečuljak je gledao strahovito opakim očima, a glas mu je šuštao kao opalo lišće. »Führerovo zdravlje ne može biti bolje, samo se malo prehladio«.

Ta mala rugoba bila bi sposobna da ode i denuncira. Engleski dopisnik postade nervozan. On pokuša da se opravda: »Neki italijanski kolega mi je u poverenju tako nešto nago-vestio.« Ali sušičavi ljubitelj pripijenih uniformi prekide ga strogo: »Dosta, gospodine! Neću ništa više da čujem! Sve je to neodgovorno naklapanje! Oprostite«, doda malo blaže, moram da pozdravim eks-kralja Bugarske. Princeza od Hesena je pokraj njega, s njenom visošću sam se upoznao na dvoru njenog oca u Rimu«. Odšumeo je s bledim, šiljastim ručicama skrštenim preko grudi, s držanjem i izrazom lica poput nekog opata intriganta. Englez promrmlja za njim: »Damned snob«.

U dvorani se sve pokrenulo, nastao je glasan žamor. Ministar propagande je ušao. Nisu ga večeras ovde očekivali, svi su znali za njegov zategnuti odnos s gojaznim slavljenikom koji se još skrivao kako bi od svoga nastupa napravio veliku atrakciju.

Ministar propagande – gospodar nad duhovnim životom milionskoga naroda – hitro je ćopao kroz blistavu gomilu koja se pred njim klanjala. Ćinilo se kao da je ledeni vazduh prohujao za njim, kao da se neko opako, opasno, usamljeno i grozno boŹanstvo spustilo u taj ništavni meteŹ sladostrasnih, bednih i kukavnih smrtnika koji kao da su nekoliko sekundi bili paralizovani od uŹasa. Oni koji su neŹno pripijeni plesali, ukoćiše se, dok im se bojaŹljivi pogled, pun poniznosti i mrŹnje, zaustavljao na maleckom koga su se svi plašili. Ovaj pokuša malo da ublaŹi jezivo dejstvo svoje pojave Źarmantnim osmehom, od kojega mu se mršava oštra usta razvukoše do ušiju. Trudio se da svojim udubljenim lukavim oćima ljubazno gleda, opseni, izmiri. Ljupko vukući svoju ćopavu nogu, Źurio je vešto kroz svećanu dvoranu, pokazujući toj gomili od dve hiljade robova, potrkuša, budala, varalica i prevarenih svoj laŹno-znaćajan profil jastreba. Podmuklo se smešakajući, on je nećujno prošao kraj grupa milionera, ambasadora, divizijskih generala i filmskih zvezda. Zastao je upravo pred intendantom Hendrikom Hćfgenom, drŹavnim savetnikom i senatorom.

Još jedna senzacija. Intendant Hćfgen je spadao u poznate miljenike ministra predsednika i generala avijacije; ovaj je progurao njegovo postavljenje na ćelo drŹavnih pozorišta protiv volje ministra propagande, koji je bio, nakon dugotrajne Źestoke borbe, prisiljen da Źrtvuje svog Źtićenika, pesnika Ćasara von Mucka, i da ga pošalje na put u inostranstvo. Sad je, međutim, pozdravom i razgovorom demonstrativno ukazivao poštovanje ćoveku svoga neprijatelja. Je li lukavi majstor propagande hteo na taj naćin da pokaŹe međunarodnoj eliti da ne postoje nikakve spletke i nesuglasice u vrhovima nemaćkog reŹima, i da navodna ljubomorna suprootstavljeność između njega, Źefa reklame, i generala avijacije spada u podrućje odvratnih prića? Ili je Hendrik Hćfgen – figura, o kojoj se najviše govorilo u glavnom gradu – bio toliko lukav da je uspeo da odrŹava prisne odnose s ministrom propagande kao i s generalom-predsednikom? Je li jednoga silnika izigravao drugim, kad su ga oba velika rivala proteŹirala? Njegova legendarna spretność bila bi kadra za tako nešto ...

Sve je to bilo vrlo zanimljivo! Pierre Larue je jednostavno ostavio eks-kralja Bugarske samog i, nošen svojom radoznalošću kao pero vetrom, proskakao dvoranom da pogleda taj senzacionalni susret izbliza. Metalne oči Cäsara von Mucka su žmirkale, milionerka iz Kölna sladostrasno je stenjala od uzbuđenja i radosti zbog tog uzvišenog događaja, dok se gospođa Bella Höfgen, majka velikog čoveka, milostivo i nekako vedro smešila svima koji su stajali blizu nje, kao da im je htela staviti do znanja da je ona njegova distingvirana majka, no da ne treba zato da padaju na kolena, da su i on i ona takođe od krvi i mesa, premda iznad ostalih ljudi.

»Kako ste, dragi moj Höfgen?« zapita ministar propagande indendanta, ljupko se smeškajući.

Intendant se takođe nasmeja, ali ne do ušiju, nego s otmenošću, koja je gotovo bolno delovala. »Zahvaljujem, gospodine ministre!« govorio je tiho, malo otežući, ali sasvim tačnim akcentom. Ministar još nije puštao njegovu ruku. »Smem li zapitati za zdravlje vaše gospođe supruge«, reče intendant, na šta se lice njegovog sagovornika uozbilji. »Ne oseća se najbolje večeras.« On pusti ruku senatora i državnog savetnika koji tužno uzvratil: »Kako mi je žao!«

Razume se da je znao – kao što su znali i svi u dvorani – kakav jad i pustoš nagriza dušu žene ministra propagande zbog ljubomore na suprugu ministra predsednika. Budući da je diktator ostao neoženjen, bila je supruga šefa reklame prva dama u Reichu i ispunjavala je ovu bogom danu funkciju s otmenošću i dostojanstvom – to ni smrtni neprijatelj ne bi mogao poreći. A onda je naišla Lotte Lindenthal, osrednja glumica – već u godinama – i udala se za debeljka koji je voleo raskoš. Žena ministra propagande neopisivo je patila. Osporavali su joj rang prve dame zbog ove druge koja se probijala! Od komedijantkinje su napravili boginju, kao da je kraljica Lujza ustala iz mrtvih! Kad god se davala neka priredba u Lottinu čast, ljutila se žena šefa reklame toliko da je dobijala migrenu. I večeras je ostala u krevetu.

»Sigurno bi se vaša gospođa supruga ovde vrlo dobro bavljala.« Izraz lica mu je još bio svečan, a u rečima nije bilo ni traga ironije. »Velika šteta što je Führer morao otkazati. I engleski i francuski ambasador takođe su sprečeni.«

Tim rečima, izrečenim u najblažem tonu, izdao je Höfgen svog pravog prijatelja i pokrovitelja – ministra predsednika, kome je imao da zahvali za sav sjaj – ministru propagande, kojega je, međutim, držao za svaki slučaj u rezervi.

Spretni ćopavac zapita prisno, s izvesnim podsmehom: »A kakvo je raspoloženje ovde?«

Intendant državnih pozorišta reče suzdržljivo: »Čini se da se ljudi zabavljaju«.

Oba velika dostojanstvenika govorila su tiho jer su se oko njih gurale radoznale zvanice, a prišlo je i više fotografa. Fabrikantkinja topova upravo je šaptala Pierreu Larueu koji je od ushićenja trljao nad grudima svoje bledunjave, koščate ručice: »Zar nisu divan par naš intendant i ministar? Oboje tako značajni, tako lepi!« Ona približi svoje bujno ukrašeno telo sasvim uz slabačko telo mališana. Nežni galski ljubimac germanskog heroizma, kršnih momaka, Führerovih ideja i imena visokoga plemstva uplaši se preterane bliskosti tolikoga ženskog mesa. Pokušao je malo da ustukne, dok je cvrčao: »Oprostite. Prekrasno! Jedinstveno!« Žena s Rajne je svečano uveravala: » Naš Höfgen – to vam je celovit čovek! Genije, kakvog nema ni Pariz ni Holivud! Tako ispravan, jednostavan, pošten, pravi Nemač. Poznavala sam ga kad je bio još ovako mali«. Ispruženom je rukom pokazala koliki je Hendrik bio, kad se ona, milionerka, na kölnskim dobrotvornim priredbama nije uopšte obazirala na njegovu majku. »Divan mladić!«, izgovorila je s tako pohotnim pogledom, da Laruea uhvati paničan strah.

Hendriku Höfgenu moglo bi se dati oko pedeset godina, a on je imao tek trideset i devet – bio je vrlo mlad za tako visok položaj. Bezbojni izraz lica s rožnatim naočarima pokazivao je onu ledenu hladnoću, na koju se mogu prisiliti nervozni i častoljubivi ljudi, kad opaze da ih drugi posmatraju. Njegova ćelava lobanja imala je plemenit oblik. Na podbulom bledosivom licu padao je u oči prenapregnut osetljiv i patnički izraz koji se protezao od visoko izvijenih plavih obrva do udubljenih slepoočnica, te jako izražena brada koju je nosio ponosno uzdignutu tako da se smelo i gospodstveno isticala otmena lepa linija između uha i brade. Preko debelih bleđih

usana ležao je hladan, dvosmislen osmeh, istovremeno po-drugljiv i molećiv. Iza velikih sjajnih naočara mogle su mu se samo povremeno videti oči; tada se s užasom opazalo, da su one uza svu mekoću ledene, uza svu setu veoma okrutne. Te sivo-zelenkaste, sjaktave oči podsećale su na drago kamenje, skupoceno ali kobno, a ujedno i na proždrljive oči neke opake i opasne ribe. Sve dame i većina gospode smatrali su, da je Hendrik Höfgen ne samo značajan i vrlo vešt nego i upadljivo lep čovek. Njegovo sabrano, svesnom i proračunatom gracioznošću gotovo ukočeno držanje, kao i skupoceni frak, prikrivali su nesumnjivu gojaznost, osobito oko kukova i u zadnjem delu.

»Moram vam, uostalom, čestitati na vašem Hamletu, dragi moj«, govorio je ministar propagande.

»Izvršno ostvarenje. Nemačka pozornica može se ponositi vama.«

Höfgen malo nakloni glavu, pritiskujući lepom bradom bleštavu visoku kragnu, nad kojom se pojavise bezbrojne bore na vratu. »Ko izneveri u ulozi Hamleta, ne zaslužuje ime glumca«. Glas mu je bio tužan od skromnosti. Ministar je još samo mogao da primeti: »Potpuno ste doživeli tu tragediju« – kad se čitava dvorana odjednom enormno uskomeša.

General avijacije i njegova supruga, bivša glumica Lotte Lindenthal, ušli su kroz srednja vrata. Svi ih pozdraviše gromkim aplauzom i bučnim usklicima. Presvetli par prolazio je kroz dvored ljudi, koji su klicali. Nikad nijedan car nije svečanije ušao. Činilo se da je oduševljenje neizmerno. Svako od te dve hiljade odabраниh, finih ljudi hteo je da dokaže sebi, drugima i predsedniku što većom vikom kako žarko učestvuje u veselju povodom četrdeset i trećeg rođendana visokoga gospodara i u sreći nacionalne države. Urlali su: »Živeo!« »Na zdravlje!« »Čestitamo!« Bacali su cveće koje je gospođa Lotte prihvatila s dostojanstvenom ljupkošću. Orkestar je svirao tuš. Ministru propagande se krivilo lice od mržnje, ali na to nije pazio niko, osim možda Hendrika Höfgena koji je nepomično stajao. Očekivao je svoga pokrovitelja sa sabranim, ljupko ukočenim držanjem.

Ljudi su se pre toga kladili, u kakvoj će se fantastičnoj uniformi debeljko večeras pojaviti. Asketska koketerija zapanjila

je čitavo društvo najjednostavnijim ruhom. Zelenkasti kratki kaput koji je imao na sebi delovao je kao tesno skrojena kućna bluza. Na prsima mu je blistao samo jedan mali orden. U sivim panatalonama su mu se noge, koje je inače rado skrivao ispod dugih ogrtača, činile vrlo krupne: bili su to stubovi, na kojima se kretao. Ogromna visina i širina njegove monstruoze pojave bile su podesne da ulivaju ljudima strah i poštovanje; ničega smešnog nije se moglo naći na njemu, jer je i najodvažnijeg čoveka prolazila volja za smejanjem, kad bi samo pomislio koliko je krvi proteklo na mig te gomile slanine i mesa, i koliko će se neizmerno mnogo krvi još liti u njegovu čast. Na kratkom, u salo zaraslom vratu, masivna glava mu se činila kao prelivena crvenim sokom, kao glava Cezara, s koje su zgulili kožu. Na tome licu nije bilo više ničega ljudskog. Bila je to sirova, bezoblična masa mesa.

Ministar predsednik, cereći se, gurao je kroz blistavu gomilu svoj veliki trbuh koji je u ogromnom luku prelazio u prsa.

Njegova žena Lotte nije se cerila, nego je poklanjala osmehe – prava kraljica Lujza od glave do pete. I njena haljina, čija je skupocenost pružala damama materijal za razgovor, bila je jednostavna, u svojoj raskoši: glatka, protkana blistavom srmom, završavala se kraljevski dugim šlepom. Brilijantna dijadema na zlatokosoj frizuri, biseri i smaragdi na grudima nadilazili su težinom i sjajem sve čemu se još čovek mogao diviti u ovom raskošnom društvu. Silni nakit te provincijske glumice predstavljao je milionsku vrijednost – za šta je imala da zahvali odanosti bogatih i povlaštenih podanika i galantnosti supruga koji je rado u javnim govorima šibao po raskalašenosti i korumpiranosti republikanskih ministara i predsednika opština. Gospođa Lotte je znala da prima pažnju te vrste s onom skromnom vedrinom koja joj je pribavila glas naivne, dobre, poštovane žene. Smatrali su je nesebičnom, neprikosnoveno čistom; bila je idealan lik među Nemicama. Imala je krupne, okrugle, malo ispupčene, vodnjikavo-plave, kralje oči, lepu plavu kosu i kao sneg bele grudi. Uostalom, i ona je bila već malo debela – jelo se bogato i dobro u predsednikovoj palati. Pričali su, diveći joj se, da se zalaže kod svoga

muža za Jevreje iz dobrog društva, kad se ukaže potreba – a ipak su ti Jevreji punili koncentracione logore. Nazivali su je predsednikovim dobrim anđelom; međutim, taj strašni čovek nije postao ništa blaži, otkako ga je ona savetovala. Jedna od njenih najpoznatijih uloga bila je lady Milford u Schille-rovoj drami »Spletka i ljubav«, milosnica jednog silnika, koja ne može više da podnosi sjaj nakita i blizinu kneza, nakon što je saznala čime se plaća njeno drago kamenje. Kad je poslednji put nastupila u Državnom pozorištu, igrala je Minnu von Barnhelm; tako je, pre no što se uselila u palatu generala avijacije, još jednom deklamovala rečenice pesnika kojega bi njen muž sa svojim krvnicima progonio, kada bi danas živeo ovde. U njenom prisustvu raspravljalo se o jezivim tajnama totalitarne države: ona se materinski smejala. Jutrom, kad je nežno zadirkivala muža, gledala je na renesansnom pisaćem stolu pred njim smrtno presude – i on ih je potpisivao; uveče je pokazivala bele grudi i zlatokosu frizuru na operskim premijerama i za ukrašenim trpezama povlaštenih, udostojenih njenom posetom. Zato što je bila sentimentalna i bezazlena, niko je nije mogao napadati ili joj zamerati. Verovala je da je okružuje ljubav »njenog naroda« jer je dve hiljade častohlepnih, prevrtljivih ljudi i snobova dizalo graju u njenu čast. Koraćala je kroz sjaj i poklanjala osmehe – nikad ništa više. Mislila je sasvim ozbiljno da joj je bog blagonaklon, jer joj je dao toliko nakita. Pomanjkanje mašte i inteligencije sačuvalo ju je od pomisli na budućnost, koja bi toj lepoj današnjici malo bila slična. Koraćajući, uzdignute glave, zasipana opštim divljenjem i sjajem, u svom srcu nije ni sumnjala u trajnost toga časa. Nikad – mislila je pouzdano – nikad neće nestati s nje taj sjaj, nikad se neće mučeni osvetiti, nikad mrak neće posegnuti za njom.

Još je glasno svirao tuš, još su trajale ovacije podaničke odanosti. U međuvremenu su Lotte i debeljko stigli do ministra propagande i Höfgena. Sva trojica su nemarno podigli ruke, nehajno aludirajući na nacistički pozdravni ceremonijal. Onda se Hendrik, s ozbiljnim i srdačnim osmehom, pokloni nad rukom velike dame koju je toliko puta na pozornici smeo zagrliti. Tu je stajalo izloženo goručoj radoznalosti iza-

brane javnosti četvero moćnika ove zemlje, četvero silnika, četvero komedijanata – šef reklame, specijalista za bombardere i smrtne presude, prsata sentimentalka i bezbojni intrigant. Izabrana publika je primetila kako je debeljko udario gospodina intendanta po ramenu tako da je puklo, i kako se uz grohotan smeh raspitivao: »No, kako je, Mefisto?«

S estetske tačke gledišta situacija je za Höfgena bila vrlo povoljna: kraj utovljenog bračnog para činio se vitak, a uz hitrog i kljastog maleckog bio je visok i naočit. Uostalom, lice mu je činilo, ma koliko da je bilo bezbojno i kobno, još uvijek ugodnu suprotnost ostalim licima koja su ga okruživala; svojim izražajnim slepoočnicama i snažno istaknutom bradom njegovo lice je ipak pokazivalo čoveka koji je živeo i patio; lice njegovog gojaznog protektora bilo je naduvena obrazina, lice sentimentalka glupava lutka, a lice propagandiste deformisana karikatura.

Sentimentalka reče intendantu, kojega je gledala blago i nežno i prema kome je osećala neku potajnu – iako ne sasvim potajnu – sklonost u grudima: »Nisam vam još rekla, Hendriče, koliko mi se svideo vaš Hamlet«. On joj nemo stisnu ruku, priđe joj korak bliže i pokuša da je pogleda isto tako blago i nežno, kako je njoj od prirode bilo dano. Pokušaj je morao propasti: njegove riblje, draguljaste oči nisu mogle da pruže toliko nežne topline. Zato mu lice postade ozbiljno, malo srdito, službeno, te promrmlja. »Moram progovoriti nekoliko reči«. Onda podiže glas.

Glas mu je imao blistav, rafinirano školovan metalni ton, a mogao se čuti u najudaljenijem kutku daleke dvorane, kad je uzviknuo: »Gospodine predsedniče! Visosti, ekselencije, dame i gospodo! Ponosni smo – da, ponosni smo i sretni, što možemo danas ovu svečanost proslaviti u ovoj kući s vama, gospodine predsedniče, i s vašom prekrasnom suprugom ... «

Na njegove prve reči zanemi živahni razgovor svih dve hiljade prisutnih. U potpunoj tišini, u poniznoj nepomičnosti napregnuto su slušali dug i patetičan, prazan pozdravni govor koji je držao svom ministru predsedniku intendant, senator i državni savetnik. Sve su oči bile uperene u Hendrika Höfgena, svi su mu se divili. On je pripadao sili. Delio je njen

sjaj, dok ga je bilo. Od njenih predstavnika on je bio najfiniji i najveštiji. Sad mu je, povodom četrdeset i trećeg rođendana njegova gospodara, glas čudno klicao. Uz ispruženu glavu i blistave oči njegovi škrti i odvažni pokreti bili su vrlo skladni. Najbrižljivije je izbegavao da kaže koju istinitu reč. Skalpirani Cezar, šef reklame i kravooka kao da su bdeli da s njegovih usana dođe samo laž i ništa drugo. To je zahtevao, kako u ovoj dvorani, tako i u čitavoj zemlji, neki tajni dogovor.

Dok mu se govor bravurozno pojačanim tempom približavao kraju, šaptala je neka lepa, mladolika, omanja dama, supruga poznatog filmskog režisera – koja je imala skromno mesto u uglu dvorane – sasvim nečujno svojoj susetki: »Kad bude gotov, moram otići i stisnuti mu ruku. Zar to nije fantastično? Poznajem ga još od ranije, radili smo zajedno u Hamburgu. To su bila luda vremena! Kakvu je karijeru taj čovek otad napravio!«